

преступності.

Ключевые слова: международно-правовые акты; противодействие; организованные преступные группировки; преступность; борьба с преступностью; адаптация.

Kolb S. Some Prospects for Implementation of International Legal Acts in Law-enforcement Agencies of Ukraine Activity on Counteraction to Organized Criminality. This paper, based on the analysis of international legal acts on combating organized criminal groups, reasonable necessity of their implementation in practice of fighting crime in Ukraine, as well as by problems of adaptation of national legislation. In view of the problems, connected with the appointment of criminal punishment by courts, for Ukraine approaches to these issues are interesting, enshrined in the UN Convention against transnational organized criminality, such as: a) judge in sentencing must take into consideration the danger's degree of the offense, committed by organized criminal groups; b) the courts and other competent bodies should be born in mind dangerous nature of these crimes when considering the possibility of early or parole release for persons, convicted in them, as well as the court may adopt more strict measures, than it provided in this Convention for prevention of transnational organized criminality and combating them.

On the basis of international law and corresponding Ukraine's commitments, legislator must amend art. 3 of the Law of Ukraine «About the organizational and legal framework to combat organized criminality» with such task as «the creation of appropriate legal, organizational and other conditions to combat transnational organized criminality», and to supplement this legal norm note, in which give a definition «transnational criminality», based on the content of this term, which is enshrined in the UN Convention against transnational organized criminality.

Key words: international instruments; opposition; organized criminal groups; crime; fight against crime; adaptation.

УДК 343.8(477)

О. Охман

Сучасна політика України у сфері виконання покарань у контексті застосування до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї

В статті здійснений аналіз правових засад та практики реалізації у кримінально-виконавчій діяльності України заходів безпеки (фізичної сили, спеціальних засобів та зброї) до осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах та кримінально-виконавчих установах закритого типу, а також запропоновані науково обґрунтовані заходи щодо вирішення існуючих у цій сфері проблем.

Ключові слова: безпека; фізична сила; спеціальні засоби; зброя; правові підстави; ув'язнений під варту; засуджений до позбавлення волі; виправна колонія; Державна кримінально-виконавча служба України.

Постановка проблеми. Останні події в Україні (застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї до активістів Майдану в м. Києві у листопаді 2013 – лютому 2014 р.р.) активізували зазначену теоретико-прикладну проблему й у кримінально-виконавчій діяльності, а саме: практика застосування заходів безпеки до ув'язнених під варту в слідчих ізоляторах (далі – СІЗО) та кримінально-виконавчих установах (КВУ) закритого типу (до таких, згідно вимог ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України, відносяться виправні та виховні колонії)) [1], показує, що нерідко персонал Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України зловживає цим правом, а, подекуди, й перевищує свої повноваження при цьому, що в кінцевому результаті приводить до суттєвого порушення прав і законних інтересів як осіб, які тримаються в СІЗО, так і засуджених, що відбувають покарання у виді позбавлення волі [2].

Як встановлено у ході даного дослідження, однією з детермінант, що обумовлює такий стан справ, є неналежне правове забезпечення даного виду кримінально-виконавчої діяльності в Україні, а також недостатня роль науковців у роз'ясненні особливостей правових підстав застосування до ув'язнених під варту та засуджених до позбавлення волі заходів безпеки, у тому числі шляхом детального викладення зазначеного питання, у першу чергу, в підручниках, навчальних посібниках і

науково-практичних коментарях до КВК України та в інших доктринальних джерелах, що й стало вирішальним при виборі теми даної наукової розробки та визначенні її мети і задач.

Стан дослідження. Вивчення наукової літератури показано, що як у радянську добу (до 1991 р.), так і в сьогоденні означеною проблематикою вчені у більшій мірі займаються у межах закритих (конфіденційних) досліджень, що, без сумніву, теж негативно впливало на стан кримінально-виконавчої діяльності в Україні, позаяк їх результати доступними були лише для обмеженого кола фахівців (тільки для осіб, що мають відповідний доступ до державної таємниці) та, у свою чергу, не могли бути предметом наукових дискусій для широкого загалу як спеціалістів у сфері виконання покарань, так і практиків і громадськості.

Поряд з цим, варто зауважити, що окремі аспекти даної тематики досліджувались у працях науковців кримінально-виконавчого профілю, а саме: В. А. Бадири, Є. Ю. Бараша, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, О. М. Джузи, С. В. Денисова, Т. А. Денисової, В. М. Дрьоміна, А. В. Кирилюка, В. О. Корчинського, О. Г. Колба, І. М. Копотуна, В. А. Меркулової, А. Х. Степанюка, В. М. Трубникова, І. С. Яковець, С. Я. Фаренюка та ін.

Проте кількість таких наукових розробок є мізерною, у той самий час, коли теоретико-прикладні проблеми у зазначеній сфері є очевидними та вкрай актуальними з огляду необхідності удосконалення як правових засад, так і в цілому правового механізму застосування до осіб, які тримаються в СІЗО та у виправних і виховних колоніях, заходів безпеки (фізичної сили, спеціальних засобів і зброї).

Виклад основних положень. Як свідчить суспільна практика, забезпечити захист суспільства й індивіда від проявів насилля може сильна і ефективна державна машина. Цей універсальний політичний аргумент, як обґрунтовано зробив висновок О. В. Копан, присутній при обґрунтуванні процесу створення, функціонування і модернізації систем безпеки [3, с. 51]. На його переконання (з чим можна повністю погодитись), посилаючи свій вплив на різні сфери соціального життя, держава так чи інакше апелює до потреби безпеки, пропонуючи її суб'єктну модель, механізм найбільш повного її задоволення. Таке апелювання зумовлено обов'язковістю існування в будь-якій системі, в тому числі і соціально-політичній, прямого і зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління, а саме: від суб'єкта управління (держави) вимагається декларувати мету безпеки і заходи щодо її досягнення, а від об'єкта управління (людини) – прийняти політичне рішення про довіру чи недовіру цим заходам [3, с. 51].

Зазначені теоретико-методологічні засади й були використані у цій роботі при висвітленні змісту сучасної політики України у сфері виконання покарань у контексті застосування до засуджених, позбавлених волі, передбачених у законі заходів і засобів безпеки.

Вивчення наукової літератури показало, що при всій різноманітності змістовного відображення даного виду політики у сфері боротьби із злочинністю в Україні у наукових розробках, особливої уваги заслуговують останні праці тих вчених, які піддали аналізу зазначену проблематику з огляду визначення рівня ефективності сучасної кримінально-виконавчої політики (І. С. Яковець) [4, с. 799-820]; історико-правових засад цієї політики (М. М. Яцишин) [5]; теоретико-прикладних засад запобігання надзвичайним ситуаціям в УВП (І. М. Копотун [6]); кримінально-виконавчих засад диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі (В. Я. Конопельський [7]); ін. З огляду результатів зазначених досліджень і формувались авторські підходи з цієї тематики, а також висновки та науково обґрунтовані пропозиції щодо вирішення існуючих проблем реалізації кримінально-виконавчої політики на практиці, з урахуванням правових прогалин з питань застосування сили до засуджених.

В науковій літературі під політикою (від грец. *politike* – мистецтво керувати державою) розуміють діяльність органів державної влади, партій, громадських об'єднань (груп) у галузі внутрішньодержавного управління та міжнародних відносин, що відповідає їх інтересам та цілям [8, с. 455]. Як у зв'язку з цим зауважив В. І. Борисов, політика виражає функції держави щодо керівництва зовнішніми та внутрішніми сферами й напрямками суспільного життя [9, с. 305]. Важливим складником внутрішньої політики будь-якої держави є боротьба зі злочинністю, покликана знизити її рівень і забезпечити соціальний стан, що відповідає потребам безпеки суспільства від злочинності. Проте варто з цього приводу погодитись з Г. Ю. Лесніковим та М. Лопашенко, які вважають, що у даному випадку мова ведеться про різні за вагомістю напрямки діяльності держави у цій сфері, визначення форм, завдань, змісту такої діяльності, встановлення державних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю й тісно пов'язаними з нею іншими видами антисуспільної поведінки [10, с. 8-9]. Більш того, слід при цьому враховувати й особливі риси сучасної правової системи України, пріоритетним у якій є євроінтеграційний вектор розвитку [11,

с. 348], зокрема з урахуванням підписання Україною у червні 2014 р. економічної угоди про вступ до Європейського Союзу [12].

Як встановили А. Селіванов та О. Рябченко, залежно від засобів досягнення результатів боротьби із злочинністю, державна політика поділяється на соціальний і правовий складники, основним суб'єктом якого є державна влада [13, с. 5]. У свою чергу, правова політика боротьби зі злочинністю складається зі стратегічних напрямків, характерні риси яких обумовлені предметом, завданнями й методами досягнення корисних для суспільства результатів [9, с. 305]. Такими напрямками («підсистемами»), на переконання П. Л. Фріса, є кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політика [14, с. 11]. При цьому, як вірно зробив висновок В. І. Борисов, кримінологічний, кримінально-процесуальний і кримінально-виконавчий напрямки правової політики не рівнозначні за своїм впливом і місцем у боротьбі зі злочинністю, порівняно з напрямком кримінально-правовим [9, с. 306]. Останній, як один зі складників правової політики у цій сфері суспільних відносин, водночас є її системоутворюючим елементом, а тому посідає домінуюче місце серед інших її напрямків. Зокрема, кримінально-правова політика є змістом кримінально-процесуальної політики і зумовлює підстави обрання відповідних форм її реалізації заходами останньої, а актуалізація певних видів покарань, визначених кримінальним законом, обумовлює зміст кримінально-виконавчої політики щодо їх виконання. Саме тому кримінально-процесуальний, кримінально-виконавчий і кримінологічний напрямки знаходяться під подвійним впливом загальносоціальних завдань політики держави в досліджуваній сфері і кримінально-правової політики [9, с. 306]. Поряд з цим, як зауважив П. Л. Фріс, необхідно визнати, що виділення вказаних напрямків є дещо умовним, оскільки ця державна політика реально становить собою, як правило, комплексне вирішення і соціальних, і правових завдань боротьби зі злочинністю, всі складники якої знаходяться (повинні знаходитись) між собою у функціональній залежності і взаємодії [14, с. 13]. При такому підході, на думку А. Ф. Крижановського, підтримання та зміцнення правового порядку в суспільстві в сучасних умовах як необхідної передумови ефективного функціонування розгалуженого правоохоронного і правозахисного механізму за участю інституцій держави і громадянського суспільства потребують ґрунтовного доктринального супроводження, планування і прогнозування, визначення стратегічної мети, головних завдань, форм і методів діяльності у цій сфері [15, с. 692]. При цьому, враховуючи, що зміст правової політики, що обумовлений волею народу (громадянського суспільства), фактично опосередковується, як справедливо підкреслюють М. Панов та Л. Герасіна, його повноваженим інституційним представником – державою, переважна її частина регулюється за допомогою права, законотворчого процесу, винесенням політико-правових рішень та втілюється у нормативні форми і спирається на міжнародно-правові принципи [16, с. 36]. Більш того, як вірно зробив висновок П. Л. Фріс, зазначений вид політики, реалізується на основі норм деяких галузей права, кожна з яких має свою специфіку та накладає певний відбиток на форми й методи реалізації. Зокрема, в теоретичному аспекті це дає підстави для виділення в політиці у сфері боротьби зі злочинністю, як цілісної соціально регулятивної системи, окремих її підсистем (елементів) – кримінально-правової, кримінально-процесуальної, кримінально-виконавчої та профілактичної (кримінологічної) політики [17, с. 8-9].

Поряд з цим, варто погодитись з В. І. Борисовим, який переконаний, що розв'язання завдань державної політики боротьби зі злочинністю, особливо в застосуванні кримінального законодавства, не обмежується питаннями якості й дійової ефективності останнього. Досягнення необхідного для суспільства стану безпеки від злочинних посягань можливе лише шляхом широкого й комплексного поєднання заходів боротьби зі злочинністю: організаційно-правових і адміністративно-управлінських (як прояв державної волі); соціально-економічних, культурологічних та природно-людських (як розвиток суспільства та людини); спеціально-законодавчих, методологічно-правових і кримінологічних як взагалі, так і з певними її видами. У межах цих заходів кримінально-правовий напрямок державної політики боротьби зі злочинністю виконує функцію системоутворюючого елемента і є необхідним інструментом досягнення суспільно-корисного результату [9, с. 312].

Висновки. Для всіх видів політики у сфері боротьби зі злочинністю неабияке значення набуває правозастосовна діяльність, оскільки вона стосується практичного використання й ефективного застосування закону, у першу чергу, про кримінальну відповідальність, правоохоронними й судовими органами. Саме цей аспект зазначеної політики відбиває політичну волю держави щодо боротьби зі злочинністю, зокрема з тими її проявами, які набувають особливого негативного резонансу для суспільства в даний час його розвитку. При цьому, якщо в правотворчій діяльності втілюються стратегічні завдання політики держави у досліджуваній сфері, то у

правозастосовній – тактичні. Виходячи з цього, варто підтримати думку, що успішне здійснення останньої не може спиратися лише на кримінально-правові норми, якби якісно вони не були виписані. Великого значення набувають організаційно-правові й адміністративно-управлінські заходи, за допомогою яких держава концентрує увагу на боротьбі з певними видами суспільно небезпечних діянь, визнаних законом про кримінальну відповідальність злочинами. Саме тому за певних умов правозастосовча діяльність може суттєво вплинути на показники результативності боротьби зі злочинністю.

Цей висновок у повній мірі справедливий й до кримінально-виконавчої політики, зміст якої в широкому розумінні переплітається зі змістом інших видів політики у сфері боротьби зі злочинністю, у першу чергу, кримінально-правової. При цьому об'єднуючим елементом цих двох суспільно-правових явищ виступає політика у сфері боротьби зі злочинністю. З іншого боку, кримінально-правова та кримінально-виконавча політики є структурно-інтегрованими елементами більш широкого поняття – політики у сфері боротьби зі злочинністю. Проте, не дивлячись на діалектичний зв'язок між злочином і покаранням, слід зазначити, що кожен із зазначених елементів має свій вузький зміст, який, з одного боку, дає можливість автономного їх існування, а з іншого, дозволяє виокремити відміни та об'єднуючі ознаки. Так, не дивлячись в цілому на досить жорсткий характер норм нині діючого КК порівняно з КК Української РСР 1960 року, судова практика (як один із видів реалізації кримінально-правової політики) йде по більш гуманному шляху, застосовуючи майже до 50% засуджених норми інституту звільнення від покарання та відбування.

Джерела та література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
2. Дані Генеральної прокуратури України за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.
3. Кресін О. В. Порівняльне законодавство в Україні: сучасна проблематика та перспективи розвитку / О. В. Кресін // Міжнародне право і національне законодавство. Збірник наукових праць. Вип. 3. – К.: Київський міжнародний університет, 2003. – С. 52-58.
4. Cohen A. Delinquent Boys: The Culture of the Gang / A. Cohen. – Clencoe, Ill.: The Free Press, 1955.
5. Wallace H. Victimology Legal Psychological and Social Perspectives / H. Wallace. – Fresno: Allyn and Bacon. 1998. – P. 1–18.
6. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві: монографія / авт. кол.: В. О. Туляков, Г. П. Пімонов, Н. І. Мітріцян [та ін.]; за заг. ред. В. О. Тулякова. – Одеса: Юридична література, 2012. – 424 с.
7. Короткий глумачний словник української мови (Уклад: Д. Г. Гринчишин, П. Л. Гумецька, В. Л. Карпова та ін.; відп. ред. Л. П. Гумецька). – К.: Рад. школа, 1978. – 296 с.
8. Голіна В. В. Поняття і структура спеціально-кримінологічного запобігання злочинності / В. В. Голіна // Правова система України: історія, стан та перспективи: [у 5 т.] / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Х.: Право, 2008. – Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – 2008. – С. 357-400.
9. Гель А. П. Кримінально-виконавче право України: [навч. посіб.] / [А. П. Гель, Г. С. Семаков, І. С. Яковець]; за заг. ред. А. Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
10. Мардох Д. Боротьба з жорстоким поведінням і безкарністю та ефективне розслідування жорстокого поведіння: Доповідь по Україні / Д. Мардох. – К.: «К.І.С», 2010. – 108 с.
11. Хашматулла Б. Актуалізація понятійного апарата сравнительного правоведения / Б. Хашматулла // Юридический вестник. – 2003. – № 3. – С. 102-106.
12. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1209-р // Офіційний вісник України. – 2011. – № 93. – Ст. 3389.
13. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права / А. Х. Степанюк, К. А. Автухов // Правова доктрина України: У 5-ти т. – Х.: Право, 2013. – Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргареева та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – С. 784-798.
14. Шемшученко Ю. С. Європейське право: теорія і практика / Ю. С. Шемшученко // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 25-26 жовт. 1998 р.). – К., 1998. – С. 26-28.
15. Кримінально-виконавче право України: підруч. / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Атіка, 2010. – 752 с.
16. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С. П. Погребняк. – Х.: Право, 2008. – 264 с.
17. Шемшученко Ю. С. Гармонізація законодавства України з міжнародним європейським правом: Європа, Японія, Україна / Ю. С. Шемшученко // 36-к мат. Міжн. наук.-практ. конференції «Шляхи демократизації

державно-правових систем», м. Київ, 17-20 жовтня 2000 р. – К., 2000. – С. 8-20.

18. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.

19. Бібліографія (кримінологія та профілактика злочинів): довід. / [упоряд. : В. В. Василевич, С. І. Мінченко, Т. О. Сіроман та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Атіка, 2008. – 296 с.

Охман О. Современная политика Украины в сфере исполнения наказаний в контексте применения к осужденным, лишенным свободы, мер физического воздействия, специальных средств и оружия. В статье осуществлен анализ правовых оснований и реализации в уголовно-исполнительной деятельности Украины мер безопасности (физической силы, специальных средств и оружия) к лицам, которые содержатся в следственных изоляторах и уголовно-исполнительных учреждениях закрытого типа, а также предложены научно обоснованные меры, направленные на решение существующих в этой области проблем.

Уголовно-исполнительная политика реализуется на основе норм отраслей права, каждая из которых имеет свою специфику и накладывает определенный отпечаток на формы и методы ее реализации. В частности, в теоретическом аспекте это дает основания для выделения в политике в сфере борьбы с преступностью (как целостной социально регулятивной системы) отдельных ее подсистем – уголовно-правовой, уголовно-процессуальной, уголовно-исполнительной и криминологической политики. Решение задач государственной политики по борьбе с преступностью, особенно в применении уголовного законодательства, не ограничивается вопросами качества и эффективности последнего. Достижения необходимого для общества состояния безопасности от преступных посягательств возможно только путем широкого и комплексного сочетания мер борьбы с преступностью: организационно-правовых и административно-управленческих (как проявление политической воли); социально-экономических, культурологических и естественно-человеческих; специально-законодательных, методологически-правовых и криминологических. Большое значение приобретают организационно-правовые и административно-управленческие меры, с помощью которых государство концентрирует внимание на борьбе с преступностью. Правоприменительная деятельность может существенно повлиять на показатели результативности борьбы с преступностью.

Ключевые слова: меры безопасности; физическая сила; специальные средства; оружие; правовые основания; заключенный под стражу; осужденный к лишению свободы; исправительная колония; Государственная уголовно-исполнительная служба Украины

Ohman O. The Current Policy of Ukraine in the Sphere of Punishment's Execution in Context of Applying to Convicted, Deprived of Their Liberty, the Measures of Physical Influence, Special Facilities and Weapons. In the article author analyzed the legal grounds and practice of security measure's using in the penal activities of Ukraine (physical force, special means and weapons) to persons, who are held in detention centers and penal institutions of the closed type, and proposed scientifically justified measures, directed at solving the existing problems in this area. Penal policy is realized on the basis of the norms of law branches, each of which has its own specifics and a certain effect on the forms and methods of its implementation. In particular, in the theoretical aspect, this gives grounds for separation in politics of fighting against crime, as an integrated social regulatory system, its individual subsystems of criminal law, criminal procedure, criminal-executive and criminological policy. Solution of problems of public policies to combat crime, especially in the application of criminal law is not limited to issues of quality and efficiency of the latter. To achieve the necessary security for the state of society from criminal encroachments is possible only through a broad and complex range of measures fighting against crime: organizational, legal and administrative (as a manifestation of political will); socio-economic, cultural and naturally-humanic; specifically, legislative, methodological, legal and criminological. Organizational, legal and administrative and management measures by which the State focuses on the fighting against crime are of great importance. Law-enforcement activity may significantly affect the performance's indicators of fighting against crime.

Key words: security; physical strength; special tools; weapons; legal basis; taken into custody; sentenced to imprisonment; penal colony; Penal Service of Ukraine.